

го національного економічного університету ім. В. Гетьмана, Національної академії державного управління при Президентові України, інших наукових установ та вищих навчальних закладів України задля наукового обґрунтування та наукового супроводження управлінських рішень Міністерства фінансів України, змін у бюджетному та податковому законодавстві, використання кращого міжнародного досвіду. Пропозиції та рекомендації вчених було втілено в урядових рішеннях щодо стратегії модернізації державних фінансів, організації бюджетного процесу на засадах програмно-цільового методу, запровадження середньострокового бюджетного прогнозування та планування, удосконалення податкової політики, міжбюджетних відносин, управління державним боргом, національних стандартів бухгалтерського обліку тощо.

У працях Я. та очолюваних ним наукових колективів акцентовано увагу на взаємозалежності, що існує між станом фінансової системи в цілому та державних фінансів зокрема і потенціалом економічного зростання. Зміцнення фінансової системи, оздоровлення державних фінансів, перехід до фіскально ефективної, соціально безпечної та економічно стимулюючої податкової системи — необхідні передумови «запуску» інноваційно-інвестиційних чинників довгострокового та сталого економічного зростання. Водночас у короткостроковому періоді державний бюджет як центральна ланка державних фінансів перебуває під тиском поточної економічної та політичної ситуації, формується в умовах значних фінансових обмежень, що зумовлює залежність державних фінансів і фіскального простору від обсягів та динаміки валового внутрішнього продукту в межах бюджетного періоду. Розв'язання протиріччя між довго- і короткостроковими цілями бюджетної політики можливе лише за умови розроблення й реалізації бюджетної стратегії економічного зростання, розрахованої принаймні на 7–10 років, якій підпорядковуються в підсумку бюджетні рішення в межах річного бюджетного періоду з урахуванням впливу на ці рішення середньострокового бюджетного прогнозу.

Бюджетна та податкова реформи, ухвалення Бюджетного та Податкового кодексів України мають на меті створення законодавчої та інституційно-організаційної бази, що сприятиме реалізації бюджетної стратегії економічного зростання.

Г. О. П'ятаченко

**ЯСНОПОЛЬСЬКИЙ
ЛЕОНІД МИКОЛАЙОВИЧ**
(1873–1957)

*Яснопольский
Леонид Николаевич*

— визначний український економіст, фахівець у галузі політичної економії, фінансів, бюджетного права, банківської справи, економічної історії та соціальної статистики, розміщення продуктивних сил. Професор, дійсний член Академії наук України.

Народився 19 січня 1873 р. в м. Києві. Його батько, Микола Петрович Яснопольський, також відомий український учений.

У 1891 р. Я. закінчив 2-гу Київську гімназію із золотою медаллю і вступив на юридичний факультет Київського університету. У 1894 р. перевівся до Петербурзького університету, де й закінчив навчання в 1895 р. Був залишений в університеті викладачем на кафедрі політичної економії та статистики, читав політичну економію та інші економічні дисципліни. У 1900–1901 рр. склав магістерські іспити. Переїхав до Києва, працював помічником завідувача міського статистичного бюро. Восени 1902 р. Я. отримав звання приват-доцента й протягом осіннього семестру 1902/03 навчального року викладав курс «Рух землеволодіння в Росії в пореформену епоху»

в університеті св. Володимира. В цей період учений публікує статтю «Развитие дворянского землевладения в современной России» у журналі «Мир Божий». У 1902 р. Я. прочитав дві пробні лекції в Харківському університеті, а з лютого 1903 р. почав викладати там статистику в курсі «Статистика населення та історія статистики».

З 14 лютого 1904 р. замість лекцій зі статистики Я. прочитав лекцію, в якій засудив авантюристичну політику російського уряду на Далекому Сході, що призвела до російсько-японської війни. За цей вчинок він був звільнений з Харківського університету.

У 1904–1905 рр. був гласним Переяславського повітового та Полтавського губерньського земств. У цей час виходить низка статей Я. в журналах «Новый путь», «Русская мысль» та «Право». Він стає постійним співробітником газети «Русские ведомости» з фінансових питань.

У 1906 р., будучи членом конституційно-демократичної партії, Я. обраний депутатом І Державної думи Росії від Полтавської губернії. Деякий час він виконував обов'язки секретаря бюджетної комісії. Після розпуску Думи Я. за підписання Виборзької відозви був позбавлений виборчих прав та засуджений до трьох місяців ув'язнення, яке відбув у 1908 р.

Після цих подій Я. вийшов з конституційно-демократичної партії та повністю присвятив себе науково-педагогічній роботі. З 1906 до 1910 р. читав курс бюджетного права і статистики в Петербурзькому політехнічному інституті, працював над магістерською дисертацією на тему: «Нариси російського бюджетного права», яку захистив у 1912 р.

З 1910 р. він викладав у Київському комерційному інституті на кафедрі фінансового права та одночасно в Київському університеті. Після захисту в Петербурзі магістерської дисертації з 1913 р. працював професором Київського комерційного інституту, викладав особисто розроблений курс фінансового права, курс грошового обігу, завідував фінансовим кабінетом.

Перед Першою світовою війною за його участі та під його редакцією здійснювалося видання відомої «Банківської енциклопедії», кожний том якої розпочинався передмовою, де Я. дуже стисло й лаконічно висловлював свої думки щодо нагальних проблем тогочасної дійсності, зокрема, організації та діяльності комерційних банків, Російського державного банку, проблем розвитку біржової справи та організації товарних і фондових бірж, впливу війни на банківські операції. До енциклопедії ввійшли ґрунтовні теоретико-методологічні праці вченого, зокрема «Комерційні банки та їх роль за сучасного економічного ладу» («Коммерческие банки и их роль в современном экономическом строе», 1914), «Засади комерційного банківського кредиту в Росії» («Зачатки коммерческого банковского кредита в России», 1914) та ін. У першій статті розкриваються основні причини зростання ролі комерційних банків на початку ХХ ст., перетворення їх на центри економічного життя суспільства. Учений на основі аналізу статистичних даних підкреслював активні процеси концентрації капіталу, перетворення грошового капіталу в нову форму, яку характеризував як фінансовий, або фондовий, капітал.

У роки Першої світової війни Я. жив у Києві, викладаючи в Комерційному інституті, на Вищих жіночих курсах та у Кооперативному інституті. Крім того, вчений читав численні публічні лекції про військові позики й про державні фінанси в різних містах Росії та на фронті. Протягом 1913–1915 рр. Я. завідував статистичним відділом Київського округу шляхів сполучення та реорганізовував статистику руху вантажів. Брав участь у деяких урядових комісіях з питань водної статистики, розроблення кооперативного закону тощо.

За доби української державності співпрацював з УНР і за дорученням уряду брав участь у переговорах з урядовими колами Росії як експерт з питань фінансів.

Після Першої світової війни Я. працював у Київському інституті народного господарства й Київському університеті. Підтримував наукові зв'язки з провідними українськими вченими М. І. Туган-Барановським, В. І. Вернадським, Р. М. Орженцьким та ін.

У 1925 р. Я. обраний академіком Всеукраїнської академії наук. Він очолив Комісію з питань фінансів, кредиту та банків, а з 1926 р. став головою Постійної комісії ВУАН з вивчення продуктивних сил України та редактором її наукового збірника. Для дослідження питань виплати Німеччиною репарацій, проблем інфляції та проведення грошової реформи в країні учений двічі направлявся від академії в наукові відрядження до Німеччини, після яких опублікував низку праць про її тогочасний фінансовий стан (1927–1928).

Протягом 1921–1931 рр. Я. був членом Київської губернської та міської планових комісій, брав участь у роботі Укрдержплану. Опублікував низку праць з вивчення народного господарства України.

Після розгрому ВУАН Я. протягом 1931–1936 рр. працював у науково-дослідних закладах Москви, але за сумісництвом продовжував роботу і в Академії наук УСРР. У цей час виходять праці вченого з економіки виробництва і транспорту, цукрової, тютюнової, м'ясної та інших видів харчової промисловості, праці з питань розміщення кам'яновугільної та залізорудної промисловості в Донбасі та Придніпров'ї.

Повернувшись у 1936 р. до Києва, академік працював, за його словами, виключно для української Академії наук з питань розвитку продуктивних сил СРСР та України. Із цього часу й до кінця життя Я. залишався співробітником Інституту економіки АН УРСР, кілька років його очолював.

У науковій діяльності Я. чітко простежуються три етапи: 1902–1905 рр. — період теоретико-економічних і статистичних досліджень; 1906–1927 рр. — період досліджень у галузі фінансової науки, банківської справи, бюджету та бюджетного права; 1928–1957 рр. — період досліджень у сфері ресурсного потенціалу, економіки й розміщення окремих галузей народного господарства СРСР та України.

Статті з питань фінансів і бюджетного права становлять більшість його наукового доробку. Серед найвагоміших з них праця «Нариси російського бюджетного права. Т. 1: Історичний огляд складання наших державних розписів і бюджетна реформа Татаринова» («Очерки русского бюджетного права. Т. 1: Исторический обзор составления наших государственных росписей и бюджетная реформа Татаринова»), підготовлена в 1912 р. на основі матеріалів його магістерської дисертації. Це була перша спроба в російській історико-фінансовій літературі дати цілісну картину загального розвитку бюджетної справи в Росії з часів започаткування складання загальних табелів надходжень та видатків і до Селянської реформи 1861 р.

Виданню цієї праці передувала публікація низки наукових статей протягом 1904–1910 рр., у тому числі «Всепоподаннейший доклад Министерства финансов и роспись на 1905 г.», «Наш государственный бюджет в 1907 г.», «Русский государственный бюджет 1907 г. и бюджетная политика правительства в 1907 г.», «Государственный Банк», «Русский государственный бюджет 1909 г.», «Характеристика нашего бюджетного права», у яких знайшли відображення проблеми становлення однієї з найважливіших галузей фінансової науки — бюджетного права. Його Я. охарактеризував як дисципліну на межі державно-юридичної та фінансово-економічної науки. Учений критично оцінював державні бюджети Росії, провів порівняльний аналіз російського та західноєвропейського бюджетного законодавства, розкриваючи позитивні й негативні риси кожної з досліджуваних країн.

Важливими є праці Я. радянського періоду, зокрема «Восстановительный процесс в нашем денежном обращении и задачи валютной политики» (1927); «Природні ресурси УРСР» (1928). Питанням розвитку продуктивних сил Донбасу та Придніпров'я присвячені дослідження «Большая Волга и Большой Днепр» (1935–1937 рр.); «Нариси економічної географії УРСР» (1949–1952 рр.).

Працюючи в Інституті економіки АН УРСР, Я. велику увагу приділяв науково-організаторській та виховній роботі, мав численних учнів та послідовників. Уже наприкінці життєвого шляху Я. виконав велику роботу з вивчення історії розвитку, економіки та розміщення кам'яновугільної промисловості України. Результатом праці вченого стало ґрунтовне двотомне видання «Каменноугольная промышленность Донецкого бассейна» (1956, 1957).

В. М. Фещенко, А. В. Воробйова

**ЯСНОПОЛЬСЬКИЙ
МИКОЛА ПЕТРОВИЧ**
(1846–1920)

*Яснопольский
Николай Петрович*

— видатний український економіст, статистик, основоположник територіальної фінансової економетрії.

Народився в м. Києві. Закінчив юридичний факультет Київського університету, з 1872 р. — стипендіат з фінансового права. Викладав політичну економію в Новоалександрійському сільсько-господарському інституті, фінансове право в Ніжинському ліцеї князя Безбородька й на Вищих жіночих курсах у Києві. З 1889 р. до кінця життя викладав політичну економію в Київському університеті, перебуваючи на посаді ординарного професора кафедри фінансового права. Був членом Старої громади, активно співпрацював із членами Петербурзької громади.

Започаткував дослідження територіального аспекту економічного життя та фінансової політики. Його перші публікації «Железные дороги из Малорусского края к Балтийскому морю» (1868), «Экономическая будущность Юга России и современная его отсталость» (1871) та «Об условиях торговли Юго-Западного края и Малороссии с северо-западными и в особенности польскими рынками» (1873) присвячені економічним проблемам України. У центрі уваги його наукових інтересів була проблема географічного розподілу державних доходів і витрат, дослідження соціально-економічного впливу однієї й тієї самої фінансової системи на різні місцевості Російської імперії. Розробленню цієї проблеми Я. присвятив головну працю свого життя — «О географическом распределении государственных доходов и расходов в России. Опыт финансово-статистического исследования» (Київ, I ч. — 1890, II ч. — 1897). Тема була надзвичайно актуальною й не розробленою в ті часи. Незважаючи на появу низки досліджень та підручників з фінансової науки, ані західноєвропейські, ані російські вчені не спромоглися не тільки до вирішення, але навіть до формулювання цієї проблеми. Саме тому вона, як обґрунтовано вважав Я., становила значний теоретичний та практичний інтерес. Друга складність полягала в тому, що статистичні дані, якими доводилося користуватися, учений знаходив у неповних та неоднакових за достовірністю джерелах. Основні з них — щорічник міністерства фінансів, огляди зовнішньої торгівлі, статистичний збірник міністерства шляхів сполучення, звіти департаменту неокладних зборів, щорічник російських кредитних установ.

Своє дослідження Я. будував на ретельному вивченні та аналізі статистичних даних. Вчений поставив собі за мету з'ясувати: скільки кожна частина Російської імперії забезпечує фінансових